

Group of States against Corruption
 Groupe d'États contre la corruption

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

2023 թվականի մարտի 24

Գաղտնի

GrecoRC4(2023)6

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ

ՓՈՒԼ

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՓՈՒԼ

Կոռուպցիայի կանխարգելումը պատգամավորների,
 դատավորների եւ դատախազների շրջանում

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
 ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ԶԵԿՈՒՅՑ
 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ենթակա է ընդունման ԳՐԵԿՈ-ի կողմից՝ իր 93-րդ լիազումար նիստում
 (Ստրասբուրգ, 2023 թվականի մարտի 20-24)

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ երկրորդ միջանկյալ զեկույցով գնահատվում են Հայաստանի իշխանությունների կողմից ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված Հայաստանի վերաբերյալ չորրորդ փուլի գնահատման զեկույցում ներկայացված հանձնարարականների կատարմանը (տե՛ս 2-րդ պարբերությունը): ԳՐԵԿՈ-ի կողմից չորրորդ փուլի գնահատումը վերաբերում է «Պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների շրջանում կոռուպցիայի կանխարգելմանը»:

2. Հայաստանի վերաբերյալ [չորրորդ փուլի գնահատման զեկույցն](#) ընդունվել է ԳՐԵԿՈ-ի 69-րդ լիազումար նիստի ժամանակ (2015 թվականի հոկտեմբերի 16) եւ հրապարակվել է 2016 թվականի փետրվարի 25-ին՝ Հայաստանի կողմից թույլտվություն ստանալուց հետո:

3. [Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ զեկույցն](#) ընդունվել է ԳՐԵԿՈ-ի կողմից իր 78-րդ լիազումար նիստի ժամանակ (2017 թվականի դեկտեմբերի 8) եւ հրապարակվել է 2017 թվականի դեկտեմբերի 21-ին՝ Հայաստանի կողմից թույլտվություն ստանալուց հետո:

4. [Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ երկրորդ զեկույցն](#) ընդունվել է ԳՐԵԿՈ-ի կողմից իր 84-րդ լիազումար նիստի ժամանակ (2019 թվականի դեկտեմբերի 6-ին) եւ հրապարակվել է 2019 թվականի դեկտեմբերի 12-ին՝ Հայաստանի կողմից թույլտվություն ստանալուց հետո: Այդ զեկույցի մեջ ԳՐԵԿՈ-ն եկել է այն եզրակացության, որ պարտավորությունների կատարման ցածր մակարդակը Կանոնակարգի խմբագրված 31-րդ հոդվածի 8.3 կետի իմաստով «համընդհանուր անբավարար»: Հետեւաբար ԳՐԵԿՈ-ն որոշել է կիրառել 32-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է փոխադարձ գնահատման զեկույցում ներառված հանձնարարականների կատարումը չապահոված անդամներին:

5. [Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցն](#)

ընդունվել է ԳՐԵԿՈ-ի կողմից իր 88-րդ լիազումար նիստի ժամանակ (2021 թվականի սեպտեմբերի 22-ին) եւ հրապարակվել է 2021 թվականի հոկտեմբերի 8-ին՝ Հայաստանի կողմից թույլտվություն ստանալուց հետո: ԳՐԵԿՈ-ն եկել է այն եզրակացության, որ պարտավորությունների կատարման մակարդակը շարունակում է մնալ «համընդհանուր անբավարար», և հայաստանյան պատվիրակության ղեկավարին խնդրել է տրամադրել հաշվետվություն՝ չկատարված հանձնարարականների կատարման ընթացքի վերաբերյալ (այսինքն՝ i-iv, vii-ix, xi, xv, xvi եւ xviii հանձնարարականները)՝ համաձայն 32-րդ հոդվածի 2(i) կետի:

6. 2022 թվականի դեկտեմբերի 30-ին Հայաստանի իշխանությունները ներկայացրել են Իրավիճակի մասին զեկույց՝ չկատարված հանձնարարականների կատարմանն ուղղված հետագա միջոցներ ձեռնարկելու վերաբերյալ, իսկ 2023 թվականի մարտի 3-ին ստացվել են լրացուցիչ տեղեկություններ: Այդ տեղեկությունները հիմք են ծառայել սույն՝ Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ երկրորդ *միջանկյալ* զեկույցի համար:

7. Պարտավորությունների կատարման գործընթացի առնչությամբ համազեկուցողներ նշանակելու համար ԳՐԵԿՈ-ի կողմից ընտրվել են Վրաստանը (պատգամավորների մասով) եւ Հունգարիան (դատավորների եւ դատախազների մասով): Վրաստանի կողմից համազեկուցող է նշանակվել տկն Գուլիսա ԿԱԽՆԻԱՇՎԻԼԻՆ, իսկ Հունգարիայի կողմից՝ պրն Բալինտ ՎԱՌԻՈՆ: Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ սույն երկրորդ *միջանկյալ* զեկույցը կազմելու աշխատանքներում նրանց աջակցում էր ԳՐԵԿՈ-ի քարտուղարությունը:

II. ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

8. ԳՐԵԿՈՒՆ Չորրորդ փուլի գնահատման իր զեկույցում Հայաստանին ներկայացրել է 18 հանձնարարական: Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցում ԳՐԵԿՈՒՆ եկել է այն եզրակացության, որ յոթ հանձնարարականներ (v, vi, x, xii, xiii, xiv եւ xvii) բավարար չափով կատարվել են, կամ դրանց բավարար չափով անդրադարձ է կատարվել, իսկ տասնմեկ հանձնարարականներ (i-iv, vii-ix, xi, xv, xvi եւ xviii) մասամբ են կատարվել: Չկատարված հանձնարարականների կատարման հարցը քննարկվում է ստորև:

Կոռուպցիայի կանխարգելումը պատգամավորների շրջանում

Հանձնարարական i

9. ԳՐԵԿՈՒՆ առաջարկել է Ազգային ժողովում ապահովել եւ էլ ավելի բարձրացնել օրենսդրական գործընթացների թափանցիկությունը՝ i) ապահովելով, որ օրենքի նախագծերի շուրջ հանրային քննարկումների պահանջը գործնականում կատարվի, եւ որ նախագծերն Ազգային ժողով ներկայացվեն, ինչպես նաեւ փոփոխությունները հրապարակվեն ժամանակին, եւ ii) ձեռնարկելով համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ հանձնաժողովի նիստերի բովանդակությունը եւ դրա մասնակիցների վերաբերյալ տեղեկությունները հրապարակվեն, ինչպես նաեւ հանձնաժողովներն առավել ակտիվորեն կիրառեն խորհրդարանական լսումներ կազմակերպելու հնարավորությունը:

10. ԳՐԵԿՈՒՆ նշում է, որ նախորդ զեկույցի համաձայն՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: (i) մասի կապակցությամբ ԳՐԵԿՈՒՆ ի գիտություն է ընդունել հանրային քննարկումների նոր ընթացակարգերը, որոնցով երկարացվում է առցանց քննարկումների նվազագույն վերջնաժամկետը, եւ Արդարադատության նախարարությանը վերապահվում հանրային քննարկումներ անցկացնելու գործելակերպի նկատմամբ վերահսկողության գործառույթ: Խորհրդարանում քննարկված բոլոր իրավական ակտերի նախագծերը

ժամանակին հրապարակվել են մասնագիտացված հարթակում եւ (կամ) Ազգային ժողովի կայքում: Այնուամենայնիվ, բացի այն պնդումից, որ առցանց գործիքներն արդիականացվել են հանրային քննարկումների համար դրանք ավելի հարմար դարձնելու նպատակով, օրինաստեղծ գործընթացում հանրային ներգրավվածության փաստացի գործելակերպի վերաբերյալ կոնկրետ տեղեկատվություն չի ներկայացվել: Բացի այդ, «արագացված ընթացակարգերը» դեռեւս շատ էին օգտագործվում: Հետեւաբար (i) մասը շարունակում է մնալ մասամբ կատարված: (ii) մասի հետ կապված ԳՐԵԿՈ-ն բավարար է գնահատել հանձնաժողովների նիստերը եւ լսումներն առավել թափանցիկ, իսկ խորհրդարանական լսումներն առավել ընդգրկուն կազմով անցկացնելու փաստը: Հետեւաբար (ii) մասը կատարվել է բավարար չափով:

11. Հանձնարարականի մնացյալ (i) մասի առնչությամբ այժմ իշխանությունները նշում են, որ «արագացված ընթացակարգով» ընդունված օրենքների տոկոսային հարաբերությունը շարունակում է բարձր լինել: Այնուամենայնիվ, իշխանություններն ընդգծում են, որ արագացված ընթացակարգը կիրառվում է միայն խորհրդարանական փուլում օրենքների ընդունման ժամկետի նկատմամբ եւ չի բացառում նախապես իրականացվող հանրային եւ շահագրգիռ կողմերի քննարկումը: Հանրային քննարկումներ/լսումներ անցկացնելը պարտադիր է Կառավարության նախաձեռնած բոլոր օրենքների նախագծերի համար¹: Ինչ վերաբերում է Ազգային ժողովի նախաձեռնած օրենքների նախագծերին, որոնց դեպքում հանրային քննարկումները պարտադիր չեն, իշխանությունները նշում են 2021 եւ 2022 թվականների ընթացքում անցկացված հանրային քննարկումների եւ

¹ Կառավարության աշխատակարգի համաձայն (Կառավարության 2021 թվականի փետրվարի 21-ի N 252-Լ որոշում)՝ օրենքի նախագծերը չեն կարող քննարկվել եւ հաստատվել Կառավարության կողմից, քանի դեռ դրանց վերաբերյալ հանրային քննարկում, ինչպես նաեւ քննարկումներ բոլոր շահագրգիռ կողմերի հետ տեղի չի ունեցել. փաթեթը վարչապետի աշխատակազմ ներկայացնելիս նախագծին պետք է կցվեն համապատասխան ապացույցներ: Այս ընթացակարգի համաձայն՝ պարտադիր է նաեւ դիտարկել հանրային եւ շահագրգիռ կողմերի քննարկումների ընթացքում ներկայացված բոլոր առաջարկությունները, եւ համապատասխան առաջարկություններն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն չընդունելու դեպքերում գրավոր հիմնավորում ներկայացնել:

խորհրդարանական լուսմների մի քանի օրինակներ: Նրանք նշում են, որ շահագրգիռ կողմերի լայն շրջանակ է մասնակցել այդ քննարկումներին: Իշխանությունները նշում են նաև, որ Ազգային ժողովի պատգամավորների նախաձեռնությամբ ընդունված օրենքների տոկոսային հարաբերությունն ընդհանուր առմամբ ցածր է. Ազգային ժողովի պատգամավորները հեղինակել են հաշվետու ժամանակահատվածում ընդունված 724 օրենքներից ընդամենը 6-ը՝ 2021 թվականին, եւ 80-ը՝ 2022 թվականին:

12. ԳՐԵԿՈ-ի կողմից հաշվի են առնվում տրամադրված տեղեկությունները: Այն ողջունում է այն փաստը, որ օրինաստեղծ գործընթացում հանրային քննարկումների փաստացի գործելակերպի վերաբերյալ կոնկրետ տեղեկատվություն է ներկայացվել: Իշխանությունները հստակեցրել են նաև, որ օրենքի նախագծերի զգալի մեծամասնությունը ներկայացվել է Կառավարության կողմից, եւ որ Կառավարության նախաձեռնած բոլոր օրենքների նախագծերի համար հանրային քննարկումները պարտադիր են: Չնայած արագացված ընթացակարգի միջոցով ընդունվող օրենքների տոկոսային հարաբերությունը շարունակում է բարձր լինել, ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ հանրային քննարկումները պետք է ապահովվեն՝ անկախ արագացված ընթացակարգից: Սակայն իշխանությունների կողմից տրամադրված տեղեկություններով չի պարզաբանվում, թե 2022 թվականին Ազգային ժողովի պատգամավորների նախաձեռնած 80 օրենքի նախագծերից քանիսի մասով է հանրային քննարկում անցկացվել: Հետևաբար ԳՐԵԿՈ-ն վերահաստատում է իր նախորդ դիրքորոշումը, որ անհրաժեշտ են լրացուցիչ տեղեկություններ՝ ցույց տալու համար, որ օրենքի նախագծերի մասով հանրային քննարկումներ անցկացնելու պահանջը գործնականում կատարվում է, ինչպես պահանջվում էր հանձնարարականի առաջին մասում:

13. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ i հանձնարարականը մնում է մասամբ կատարված:

Հանձնարարական ii

14. ԳՐԵԿՈՒ-ն առաջարկել է՝ i) ընդունել պատգամավորների վարքագծի կանոնագիրք եւ այն հեշտ հասանելի դարձնել հանրության համար, որով հստակ ուղղորդում կապահովվի շահերի բախման եւ հարակից ոլորտներին, մասնավորապես՝ նվերների եւ այլ առավելությունների ընդունմանը, անհամարեղելիության դեպքերին եւ լրացուցիչ գործունեությանը, ֆինանսական շահերին, տեղեկատվության եւ պետական ռեսուրսների ոչ իրավաչափ օգտագործմանը եւ երրորդ կողմերի, օրինակ՝ լրբիստների հետ շփումներին առնչվող հարցերում, ii) այն լրացնել դրա իրականացման համար անհրաժեշտ գործնական միջոցներով, օրինակ՝ մասնագիտական վերապատրաստում, խորհրդատվություն եւ իրազեկության մակարդակի բարձրացում:

15. ԳՐԵԿՈՒ-ն նշում է, որ Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի համաձայն՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: (i) մասի կապակցությամբ ԳՐԵԿՈՒ-ն նշել է, որ պատգամավորների վարքագծի կանոնագիրքը նախապատրաստված է եղել, որի տեքստը չի տրամադրվել, քանի որ տեքստի վերաբերյալ քննարկումները պետք է վերսկսվեին 2021 թվականի հունիսի խորհրդարանական ընտրություններից հետո: Ինչ վերաբերում է (ii) մասին, ապա վարքագծի կանոնագրքի վերաբերյալ պարբերական եւ մասնագիտական վերապատրաստում եւ խորհրդատվություն չի ներդրվել:

16. Իշխանություններն այժմ հաղորդում են, որ 2022 թվականի դեկտեմբերի 7-ին Ազգային ժողովն ընդունել է «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ հարակից օրենքներում կատարվող փոփոխությունները (Փոփոխություններ), որոնք, inter alia, վերաբերում են պատգամավորներին: Փոփոխություններով լրամշակվում է այն սահմանումը, թե ինչն է համարվում նվեր, եւ պահանջվում է, որ բոլոր հանրային ծառայողները եւ հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձինք, այդ թվում՝ պատգամավորները, գրանցեն այն նվերները, որոնք ստանում/ընդունում են, եթե դրանց արժեքը գերազանցում է 40.000 դրամի (մոտավորապես 98 եվրո) սահմանված շեմը: Հաղորդվում է, որ ներդրվել է նաեւ նվերների գրանցման ընթացակարգ: Իշխանությունները պնդում են, որ այժմ օրենքով կարգավորվում են

շահերի բախումը եւ հարակից ոլորտները, այդ թվում՝ նվերների ընդունումը, անհամատեղելիությունները, լրացուցիչ գործունեությունը եւ ֆինանսական շահերը: Հետեւաբար պատգամավորների վարքագծի կանոնագրքի ներմուծումը կլինի միայն օրենքով եւ Տիպային կանոններով (տե՛ս ստորեւ) սահմանված արդեն գոյություն ունեցող կարգավորումների արձագանքը եւ զուտ ձեւականություն:

17. Իշխանությունները հաղորդում են նաեւ, որ Փոփոխություններով նախատեսվում է, որ Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը (ԿԿԽ) պետք է պատրաստի խորհրդատվական կարծիքների տրամադրման ուղեցույց: Հանրային ծառայողների վարքագծի Տիպային կանոնների վերաբերյալ վերջինիս որոշումն ընդունվել է 2022 թվականի հունիսի 17-ին, իսկ պատգամավորների վարքագծի կանոնագրքի նախագիծն այժմ լրամշակվում է Տիպային կանոններին համապատասխանեցնելու նպատակով: Վերջապես, իշխանությունները հղում են կատարում «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի փոփոխությունների նախագիծին, որը պատրաստվում է՝ ապահովելու համար Ազգային ժողովում էթիկայի հանձնաժողովի ստեղծումը:

18. ԳՐԵԿՈ-ն ի գիտություն է ընդունում, որ «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ հարակից օրենքներում կատարված փոփոխություններն Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են 2022 թվականի դեկտեմբերի 7-ին: Այն նաեւ նշում է, որ բոլոր հանրային ծառայողները եւ հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձինք, այդ թվում՝ պատգամավորները, այժմ պետք է գրանցեն այն նվերները, որոնք ստացել են, եթե դրանց արժեքը գերազանցում է 40.000 դրամի (մոտավորապես 98 եվրո) սահմանված շեմը, եւ որ ներդրվել է նաեւ նվերների գրանցման ընթացակարգ: Արդյունքում բարեվարքությանն առնչվող մի քանի կանոններ այժմ կարգավորվում են օրենսդրությամբ: ԳՐԵԿՈ-ն նշում է նաեւ, որ հանրային ծառայողների վարքագծի Տիպային կանոնների վերաբերյալ ԿԿԽ-ի որոշումն ընդունվել է 2022 թվականի հունիսի 17-ին, իսկ պատգամավորների վարքագծի կանոնագրքի նախագիծն այժմ լրամշակվում է այս որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով: ԳՐԵԿՈ-ն սպասում է Վարքագծի

կանոնագիրքը ստանալուն, որին պետք է հաջորդեն մասնագիտացված վերապատրաստումները եւ իրազեկության բարձրացմանն ուղղված գործունեությունը:

19. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ ii հանձնարարականը մնում է մասամբ կատարված:

Հանձնարարական iii

20. *ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է համապատասխան միջոցներ ձեռնարկել՝ կանխելու համար առելորային կազմակերպությունում պաշտոն զբաղեցնող պատգամավորների նկատմամբ կիրառվող եւ նրանց կողմից ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու կամ ձեռնարկատիրական գործունեության շրջանակներում այլ վճարովի աշխատանք կատարելու սահմանափակումների շրջանցման հնարավորությունները:*

21. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ համաձայն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ, եւ որ պատգամավորների կողմից կողմնակի գործունեության արգելքի հնարավոր շրջանցման մասով գնահատման զեկույցում նկարագրված են կառուցվածքային բնույթի հնարավոր խնդիրները: Թեեւ պատգամավորների կողմնակի գործունեությունը վերահսկելու համար Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՀ) կողմից առավել համակարգված ջանքեր են գործադրվել, այս աշխատանքի մեծ մասը, ըստ երեւույթին, ընթացքի մեջ էր: ԳՐԵԿՈ-ն սպասում էր ԿԿԽ-ի կողմից գույքի հայտարարագրերի, այդ թվում՝ պատգամավորների կողմից ներկայացվող հայտարարագրերի վերանայման հետ կապված ընթացակարգերի եւ մոնիթորինգի պլանավորված նոր մեթոդաբանության կիրառման, ինչպես նաեւ ԿԿԽ-ի կողմից իրականացվող ստուգումների նոր տեսակների կիրառման արդյունքների մասին տեղեկանալուն: ԳՐԵԿՈ-ն ի գիտություն է ընդունել նաեւ նորընտիր պատգամավորների համար

բարեվարքության հարցերի վերաբերյալ մասնագիտացված վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպումը:

22. Իշխանություններն այժմ վերահաստատում են, որ անհամատեղելիության հետ կապված պահանջների մասով հատուկ կանոնները կարգավորվում են Սահմանադրությամբ (95-րդ հոդված), եւ որ 2022 թվականին փոփոխություններ են կատարվել «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ «Ազգային ժողովի պատգամավորի գործունեության երաշխիքների մասին» օրենքում, որը վերաբերում է առետրային կազմակերպություններում պատգամավորների բաժնեմասը հավատարմագրային կառավարման հանձնելուն: Փոփոխություններով նախատեսվում է, որ պաշտոնը ստանձնելուց հետո պատգամավորները պարտավոր են առետրային կազմակերպությունում իրենց բաժնեմասերը/բաժնետոմսերը/փայերը հանձնել մասնագիտացված հավատարմագրային կառավարման կազմակերպությանը: Բացի այդ, եթե բաժնեմասերը/բաժնետոմսերը որպես ժառանգություն ստացվում են պաշտոնավարման ժամկետի ընթացքում, ապա դրանք պետք է ժառանգությունը ստանալուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում հանձնվեն հավատարմագրային կառավարման կազմակերպությանը: Փոփոխություններով արգելվում է նաեւ գույքը հանձնել փոխկապակցված անձանց՝ հավատարմագրային կառավարման նպատակով, այսինքն հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձինք եւ հանրային ծառայողների հետ փոխկապակցված անձինք չեն կարող հանդես գալ որպես հավատարմագրային կառավարիչներ:

23. Իշխանությունները նշում են նաեւ, որ ԿԿԽ-ին հանձնարարված է իրականացնել անհամատեղելիության պահանջների եւ պատգամավորներին առնչվող այլ սահմանափակումների կատարման, ինչպես նաեւ շահերի բախման ու վարքագծի կանոնների հետ կապված դեպքերի մոնիթորինգ եւ խորհրդատվություն տրամադրել դրանց վերաբերյալ: Նրանք հաղորդում են, որ 2021 եւ 2022 թվականներին երկու ուսումնասիրություն է իրականացվել Ազգային ժողովի պատգամավորների անհամատեղելիության պահանջների վերաբերյալ: 2021

թվականի ուսումնասիրության արդյունքում անհամատեղելիության պահանջների մասով վարույթ հարուցելու համար որեւէ հիմք չի հայտնաբերվել, մինչդեռ 2022 թվականին 107 պատգամավորների կողմից անհամատեղելիության պահանջների կատարման ուսումնասիրության արդյունքում վեց վարույթ է հարուցվել: Հինգ դեպքերի մասով ԿԿՀ-ն հրապարակել է իր եզրակացությունները՝ նշելով խախտումների բացակայության մասին. մեկ դեպք դեռ ընթացքի մեջ է: Անհամատեղելիության պահանջների կատարումը ստուգվել է՝ վերլուծելով պատգամավորների շահերի 2021 թվականի հայտարարագրերը՝ համեմատելով դրանք Արդարադատության նախարարության իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալությունից, Պետական եկամուտների կոմիտեի հարկային ծառայության համակարգից եւ ԿԿԽ-ին հասանելի տեղեկատվության այլ աղբյուրներից ստացված տվյալների հետ, ինչպես նաեւ ուսումնասիրելով լրատվամիջոցների համապատասխան հրապարակումները: ԿԿԽ-ի կողմից իրականացվող վերահսկողությունը ներառում է նաեւ առետրային կազմակերպություններում մասնակցությունը ստուգելը, քանի որ պատգամավորները պետք է ներկայացնեն հավատարմագրային կառավարման համաձայնագրեր՝ կապված իրենց բաժնեմասերի հետ: Այս կապակցությամբ 2022 թվականի ուսումնասիրությամբ բացահայտվել է պատգամավորների կողմից հնարավոր խախտումների ութ դեպք, երբ վերջիններս չեն հայտարարագրել առետրային կազմակերպությունում իրենց բաժնեմասերը: Ուսումնասիրությամբ բացահայտվել է նաեւ, որ մոտավորապես 75 պատգամավորների անունով առկա առետրային կազմակերպություններ գրանցված չեն եղել, եւ որ 32 պատգամավորներ այս կամ այն կերպ ներգրավված են եղել առետրային կազմակերպություններում: Ներկայումս ԿԿԽ-ն քննում է այս համատեքստում Ազգային ժողովի 26 պատգամավորների հնարավոր խախտումները: Վերջապես, իշխանությունները նշում են, որ 2021-2022 թվականների ընթացքում ԿԿԽ-ն իրականացրել է նաեւ պատգամավորներին առնչվող՝ լրատվամիջոցներում առկա ութ

հայտարարությունների եւ հրապարակումների վերաբերյալ ուսումնասիրություն² , սակայն չի գտել որեւէ հիմք վարույթ հարուցելու համար:

24. ԳՐԵԿՈ-ն ի գիտություն է ընդունում «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ «Ազգային ժողովի պատգամավորի գործունեության երաշխիքների մասին» օրենքում կատարված փոփոխությունները, որոնք վերաբերում են առեւտրային կազմակերպություններում պատգամավորների բաժնեմասերը հավատարմագրային կառավարման հանձնելուն: ԳՐԵԿՈ-ն ի գիտություն է ընդունում նաեւ պատգամավորների կողմից անհամատեղելիության պահանջների կատարման մոնիթորինգին ուղղված ԿԿԽ-ի գործադրած ջանքերի մասին տեղեկությունները: Այն գոհացուցիչ է համարում հատուկ մեթոդաբանության պահպանմամբ կանոնավոր ստուգումների անցկացումը: Այնուամենայնիվ, որեւէ հիշատակում չի արվում խախտումների հայտնաբերման հետեւանքների մասին: Ընդհանուր առմամբ, առեւտրային կազմակերպություններում ներգրավվելը դեռեւս ռիսկային գործոն է պատգամավորների համար: ԳՐԵԿՈ-ն ակնկալում է տեղեկություններ ստանալ ԿԿԽ-ի կողմից իրականացված մոնիթորինգի արդյունքում ընդունված կոնկրետ միջոցառումների վերաբերյալ:

25. Հետեւաբար ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ iii հանձնարարականը դեռեւս մնում է մասամբ կատարված:

Հանձնարարական iv

26. *ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է պատգամավորների կողմից էթիկայի եւ վարքագծի նորմերի պահպանման նկատմամբ վերահսկողության համակարգը զգալիորեն ամրապնդել՝ ապահովելու համար i) էթիկայի կանոնների եւ անհամատեղելիության դեպքերի ու լրացուցիչ գործունեության, շահերի բախման եւ նվերների ընդունման վերաբերյալ կանոնների անկախ, շարունակական եւ*

² Երկու դիմում վերաբերում է շահերի բախմանն առնչվող իրավիճակներին, իսկ մնացյալ 6 դեպքը վերաբերում է անհամատեղելիության պահանջների (3 դեպք) եւ շահերի բախման (3 դեպք) հետ կապված լրատվամիջոցների հրապարակումներին:

նախաձեռնողական վերահսկողությունը, ii) համարժեք պատասխանատվության ենթարկելու միջոցով նորմերի կատարումը:

27. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի համաձայն՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: (i) մասի կապակցությամբ ԳՐԵԿՈ-ն ի գիտություն է ընդունել նախորդ Ազգային ժողովի կողմից մեկնարկած օրենսդրական գործընթացը, որը նպատակ ուներ կազմավորելու էթիկայի ժամանակավոր հանձնաժողով, որը պատասխանատու կլիներ էթիկայի կանոնների պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու եւ պատգամավորների շահերի ժամանակավոր բախման հետ կապված հարցերն ուսումնասիրելու համար: Քանի որ ԳՐԵԿՈ-ն չի տեսել Ազգային ժողովի կանոնակարգում եւ պատգամավորների համար էթիկայի կանոնների նախագծում առաջարկվող փոփոխությունների տեքստերը (տե՛ս ii հանձնարարականը), այն չի կարողացել պնդել, որ վերահսկման մեխանիզմը կհամապատասխաներ հանձնարարականի նախապայմաններին: ԳՐԵԿՈ-ն նշել է նաեւ, որ 2021 թվականի հունիսի արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններից հետո էթիկայի հանձնաժողով կազմավորելու վերաբերյալ քննարկումները պետք է վերսկսվեին եւ հանգեցնեին Սահմանադրության մեջ փոփոխություններ կատարելուն: Ինչ վերաբերում է Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՀ) վերահսկիչ դերին, ապա անհամատեղելիության կանոններին պատգամավորների համապատասխանության ապահովմանն ուղղված աշխատանքները նշվել են iii հանձնարարականի ներքո, իսկ նվերներ ընդունելու հետ կապված կանոնների կիրառմանն առնչվող հարցերը՝ xvi հանձնարարականի ներքո: Սակայն չի ներկայացվել տեղեկատվություն պատգամավորների շահերի, բացառությամբ ժամանակավոր բնույթ ունեցող շահերի, բախման նկատմամբ վերահսկողության վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է Հանձնարարականի (ii) մասին, ապա ձեռնարկված օրենսդրական միջոցները, օրինակ՝ ապօրինի հարստացման քրեականացումը եւ գույքի հայտարարագրերի մասով կանոնների խախտման համար սահմանված վարչական տույժերը,

համապատասխանել են հանձնարարականի այդ մասի պահանջներին:

28. Իշխանություններն այժմ կրկին հղում են կատարում պատգամավորների Վարքագծի կանոնագրքի նախագծմանը, որը ներկայումս լրամշակման փուլում է (տե՛ս վերեում՝ Հանձնարարական ii): Իշխանությունները հաղորդում են նաեւ, որ մշակվել է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքում փոփոխությունների նախագիծ, որով պետք է կարգավորվեն պատգամավորների վարքագծի կանոնները, եւ ստեղծվի Ազգային ժողովի էթիկայի մշտական հանձնաժողով, որը կփոխարինի էթիկայի գործող ժամանակավոր հանձնաժողովին: Այսպիսով, պատգամավորների Վարքագծի կանոնագրքի նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացնելու է Ազգային ժողովը:

29. Իշխանությունները հաղորդում են նաեւ, որ փոփոխություններ են կատարվել «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքում: Վերջինիս մեջ ավելացվել է նոր 166.1 հոդվածը, որով սահմանվում են հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց կամ հանրային ծառայողների կողմից պաշտոնի բերումով ստացած նվերներ ընդունելու կանոնները: Սա ներառում է հանցագործության չհանգեցնող արարքներ (այդ թվում՝ նվերի մասին դիտավորյալ չհաղորդելը, նվերը չգրանցելը կամ նվերի գրանցման ընթացակարգը խախտելը), որոնք ենթակա են տուգանքի (50, 100, 200, 300 կամ 500 x սահմանված նվազագույն աշխատավարձը՝ կախված իրավախախտումից) եւ նվերի բռնագրավման կամ մեկ այլ տուգանքի (եթե նվերը չի կարող վերականգնվել)՝ նվերի արժեքի կրկնակի, եռակի կամ հնգակի չափով (կախված իրավախախտումից): Իշխանությունները հաղորդում են, որ այս տեսակի վարչական պատասխանատվությունը տարածվելու է պատգամավորների վրա, եւ վարչական վարույթն իրականացվելու է ԿԿԽ-ի կողմից:

30. ii հանձնարարականում ԳՐԵԿՈ-ն արդեն նշել է, որ պատգամավորների վարքագծի կանոնագրքի նախագիծն այժմ լրամշակվում է: ԳՐԵԿՈ-ն նշում է նաեւ, որ մշակվել է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքում փոփոխությունների նախագիծ, որով պետք է կարգավորվեն պատգամավորների

վարքագծի կանոնները, եւ ստեղծվի Ազգային ժողովի էթիկայի մշտական հանձնաժողով, որը կփոխարինի էթիկայի գործող ժամանակավոր հանձնաժողովին: Վերջապես, ԳՐԵԿՈ-ն ի գիտություն է ընդունում նաեւ, որ փոփոխություններ են կատարվել «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքում, որոնցով նախատեսվում է տարբեր տուգանքների նշանակում հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց կամ հանրային ծառայողների կողմից պաշտոնի բերումով ստացած նվերների ընդունման հետ կապված կանոնները չպահպանելու դեպքում:

31. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ այս հանձնարարականի մասով թերեւս նկատվում է որոշ առաջընթաց, եւ ընդունում է, որ այս զարգացումները ճիշտ ուղղությամբ են կատարվում: ԳՐԵԿՈ-ն այժմ ակնկալում է ավելի շատ տեղեկություններ ստանալ հետագայում էթիկայի մշտական հանձնաժողովի ստեղծման եւ իրավակիրառ ոլորտում դրա լիազորությունների հետ կապված առաջընթացի մասին:

32. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ iv հանձնարարականը մնում է մասամբ կատարված:

ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄԸ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Հանձնարարական vii

33. ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է բարեփոխել դատավորների պաշտոնների համալրման, առաջխաղացման եւ պաշտոնից ազատման ընթացակարգերը, այդ թվում՝ i) ամրապնդելով այդ ընթացակարգերում դատական իշխանության դերը եւ նվազեցնելով Հանրապետության նախագահի դերը եւ պահանջելով նրանից փալ իր որոշումների գրավոր հիմնավորումները, եւ ii) ապահովելով այդ ընթացակարգերի ժամանակ ընդունված ցանկացած որոշման դատական կարգով բողոքարկման հնարավորությունը:

34. ԳՐԵԿՈՒՆ նշում է, որ Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի համաձայն՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: (i) մասը կատարվել է բավարար չափով, իսկ (ii) մասը կատարվել է մասամբ: (ii) մասի առնչությամբ ԳՐԵԿՈՒՆ ողջունել էր այն փաստը, որ 2018 թվականին նոր Դատական օրենսգրքի ընդունմամբ Բարձրագույն դատական խորհրդի (ԲԴԽ) որոշումները՝ դատավորների որակավորումը ստուգելու կամ դատավորների առաջխաղացման ցուցակում ընդգրկելու միջնորդությունը մերժելու մասին, կարող էին բողոքարկվել վարչական դատարան: Հանձնարարականի այս մասին ամբողջությամբ անդրադառնալու համար Դատական օրենսգրքում հետագա փոփոխությունների կատարումն ընթացքի մեջ էր: 2020 թվականին Դատական օրենսգրքի փոփոխությունների ընդունմամբ դատավորների որակավորման գրավոր քննությունների արդյունքները կարող էին բողոքարկվել ԲԴԽ եւ վարչական դատարաններ: Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ ընթացակարգի վաղ փուլերում հաղորդված տեղեկությունները հաշվի առնելով՝ ԳՐԵԿՈՒՆ եզրակացրել է, որ դատավորների պաշտոնում նշանակման եւ առաջխաղացման վերաբերյալ որոշումների պատշաճ բողոքարկման մեխանիզմներ են ներդրվել, մինչդեռ պաշտոնից ազատման դեպքում ամեն բան այլ էր:

35. Իշխանություններն այժմ հաղորդում են, որ Արդարադատության նախարարությունը մշակել է «Դատական օրենսգրք» սահմանադրական օրենքում նոր փոփոխություններ կատարելու նախագիծ, որով ներդրվելու է Բարձրագույն դատական խորհրդի՝ դատավորների հետ կապված կարգապահական հարցերով որոշումների բողոքարկման մեխանիզմ: Նախագիծը ներկայացվել է Վենետիկի հանձնաժողով՝ կարծիք ստանալու համար: Կարծիքն ընդունվել է 2022 թվականի դեկտեմբերին³, եւ նշվում է, որ ԲԴԽ-ի՝ կարգապահական հարցերով որոշումների՝ հենց ԲԴԽ-ի կազմում ստեղծված երկրորդ ատյանի դատարանի կողմից

³ Վենետիկի հանձնաժողով, [CDL-AD\(2022\)044](#), Հայաստան. Դատական օրենսգրքում փոփոխությունների նախագծի վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովի եւ Եվրոպայի խորհրդի՝ Մարդու իրավունքների եւ օրենքի գերակայության հարցերով գլխավոր տնօրինության (ՄԻԳՏ) համատեղ կարծիք:

բողոքարկման նոր համակարգը կանդրադառնա Նախարարների կոմիտեի հանձնարարականի (CM/Rec(2010)12) բուն էությանը⁴: Իշխանությունները նշում են, որ նախագիծը ներկայացվել է Վարչապետի աշխատակազմ, եւ ակնկալվում է, որ այն կընդունվի 2023 թվականի ապրիլ/մայիս ամիսներին:

36. Ինչ վերաբերում է մնացյալ (ii) մասին, ապա ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ «Դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին նոր նախագծով ներդրվելու է Բարձրագույն դատական խորհրդի՝ դատավորների հետ կապված կարգապահական հարցերով որոշումների բողոքարկման մեխանիզմ: ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ ԲԴԽ-ի՝ կարգապահական հարցերով որոշումների բողոքարկման նոր համակարգը կազմված է երկրորդ աստիճանի դատարանից, որը պետք է ստեղծվի հենց ԲԴԽ-ի կազմում: Թեեւ դատարանում բողոքարկելն ավելի լավ տարբերակ կլիներ, ինչպես նշված է հանձնարարականում, ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ դրա համար անհրաժեշտ կլիներ փոփոխություն կատարել Սահմանադրության մեջ, եւ որ բողոքարկման աստիճանի ստեղծումը ԲԴԽ-ի կազմում ընդունելի փոխզիջում է Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից: Սակայն այս փոփոխությունները դեռ պետք է վերջնական տեսքի բերվեն եւ ընդունվեն: Հետեւաբար հանձնարարականի այս մասը դեռեւս չի կարող համարվել կատարված:

37. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ vii հանձնարարականը մնում է մասամբ կատարված:

⁴ Տե՛ս Դատավորների անկախության, արդյունավետության եւ պատասխանատվության վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված CM/Rec(2010)12 հանձնարարականը՝ ընդունված 2010 թվականի նոյեմբերի 17-ին, 69-րդ պարբերություն:

Հանձնարարական viii

38. ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է՝ i) վերանայել դատավորների նկատմամբ հարուցվող կարգապահական վարույթում Արդարադատության նախարարության դերակատարությունը, ii) ներդնել համապատասխան երաշխիքներ՝ ապահովելու համար, որ կարգապահական վարույթը չօգտագործվի որպես ներգործություն կամ դատավորների նկատմամբ հաշվեհարդար իրականացնելու միջոց, ներառյալ՝ դատավորների համար կարգապահական որոշումները դատարան բողոքարկելու հնարավորությունը:

39. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի համաձայն՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: (i) մասը չէր կատարվել, քանի որ Արդարադատության նախարարությունը դեռ կարող էր կարգապահական վարույթ հարուցել դատավորների նկատմամբ, ինչն անհամատեղելի է դատական անկախության հետ: (ii) մասը կատարվել էր մասամբ, քանի որ Էթիկայի եւ կարգապահական հարցերով հանձնաժողովի կազմում հասարակական կազմակերպություններից ներկայացուցիչներ ընդգրկելը, ինչպես նաեւ նոր հանգամանքներ ի հայտ գալու դեպքում Բարձրագույն դատական խորհրդի (ԲԴԽ) կողմից կարգապահական վարույթը վերաբացելու հնարավորությունը դրական զարգացումներ էին, սակայն, դրանք չեն որակվել որպես բողոքարկման պատշաճ մեխանիզմ:

40. Այժմ (i) մասի կապակցությամբ իշխանությունները հաղորդում են, որ Արդարադատության նախարարությունը դեռեւս հնարավորություն ունի կարգապահական վարույթ հարուցելու դատավորների նկատմամբ: Սակայն Հայաստանի դատախիրավական բարեփոխումների 2022-2026 թվականի ռազմավարության գործողությունների ծրագրով նախատեսվում է դատավորների ընդհանուր ժողովի էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովում ոչ դատավոր անդամների ծայների կշռի վերանայում, եւ արդյոք այն պետք է լինի կարգապահական վարույթ հարուցելու համար պատասխանատու միակ մարմինը: Իշխանությունները շարունակում են նշել, որ «Դատական օրենսգիրք»

սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին նոր նախագծով Արդարադատության նախարարությունը պահպանում է ԲԴԽ-ում կարգապահական վարույթ հարուցելու լիազորությունը: Այս կապակցությամբ Վենետիկի հանձնաժողովը տրամադրել է իր կարծիքը 2022 թվականի դեկտեմբերին⁵:

41. (ii) մասի առնչությամբ իշխանություններն այժմ հղում են կատարում «Դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին նախագծին, որով ներդրվելու է Բարձրագույն դատական խորհրդի կարգապահական հարցերով որոշումների բողոքարկման մեխանիզմ, որը ներկայումս լրամշակվում է Վենետիկի հանձնաժողովի՝ 2022 թվականի դեկտեմբերին ներկայացված կարծիքի լույսի ներքո (տե՛ս վերեւում՝ vii հանձնարարականը):

42. ԳՐԵԿՈ-ն ընդունում է ի գիտություն, որ (i) մասի հետ կապված իրավիճակը չի փոխվել, քանի որ Արդարադատության նախարարությունը դեռեւս պահպանում է դատավորների նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավունքը՝ մինչեւ Դատաիրավական բարեփոխումների 2022-2026 թվականի ռազմավարության գործողությունների ծրագրի իրականացումը: Այս գործողությունների ծրագրով նախատեսվում է դատավորների ընդհանուր ժողովի էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովում ոչ դատավոր անդամների ձայների կշռի վերանայում, եւ արդյոք այն պետք է լինի

⁵ Վենետիկի հանձնաժողով, CDL-AD(2022)044, Հայաստան. Դատական օրենսգրքում փոփոխությունների նախագծի վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովի եւ Եվրոպայի խորհրդի՝ Մարդու իրավունքների եւ օրենքի գերակայության հարցերով գլխավոր տնօրինության (ՄԻԳՏ) համատեղ կարծիք: Վենետիկի հանձնաժողովը եկել է այն եզրահանգման, որ «թեեւ կարգապահական վարույթ հարուցելու մասով Արդարադատության նախարարի լիազորությունն այնքան էլ չի հակասում եվրոպական ստանդարտներին, այնուամենայնիվ, ցանկալի է աստիճանաբար դադարեցնել այս լիազորությունը, հենց որ մյուս համակարգերը, մասնավորապես՝ էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովն ապացուցեն դատական համակարգի հաշվետվողականության ապահովման մասով իրենց արդյունավետությունը»: Վենետիկի հանձնաժողովը պարզաբանել է իր դիրքորոշումը Լիբանանի վերաբերյալ վերջին կարծիքում, որտեղ ընդգծել է, որ «եթե միայն Նախարարը կարող է կարգապահական վարույթ հարուցել, դա կարող է խնդրահարույց լինել»: Այնուամենայնիվ, «Վենետիկի հանձնաժողովը կցանկանար, որ ստեղծվի [...] հավասարակշռված համակարգ, որտեղ [դատավորների նկատմամբ] կարգապահական բողոքները քննելու եւ [կարգապահական հարցերով մարմնում] գործ հարուցելու լիազորությունը չի պատկանում բացառապես Նախարարին [...], ոչ էլ բացառապես իրենց՝ դատավորներին»: Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողով, CDL-AD(2022)020, Լիբանան. Կարծիք՝ դատարանների անկախության մասին օրենքի նախագծի վերաբերյալ, 71-րդ պարբերություն:

կարգապահական վարույթ հարուցելու համար պատասխանատու միակ մարմինը:
(ii) մասի առնչությամբ ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ «Դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին նոր նախագծով ներդրվելու է Բարձրագույն դատական խորհրդի կարգապահական հարցերով որոշումների բողոքարկման մեխանիզմ, որը ներկայումս լրամշակվում է Վենետիկի հանձնաժողովի՝ 2022 թվականի դեկտեմբերին ներկայացված կարծիքի լույսի ներքո:

43. Հետևաբար ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ viii հանձնարարականը դեռևս մնում է մասամբ կատարված:

Հանձնարարական ix

44. ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է ներմուծել արդյունավետ կանոններ եւ մեխանիզմներ՝ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորների գործունեությանն անհարկի միջամտելու դեպքերը բացահայտելու եւ այդպիսի միջամտություն իրականացնող կամ իրականացնելու փորձ կատարող դատավորներին պատասխանատվության ենթարկելու համար:

45. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ համաձայն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: ԳՐԵԿՈ-ն նշել էր, որ 2018 թվականի Դատական օրենսգրքով արգելվում էր միջամտել դատարանի կամ դատավորի գործունեությանը՝ արդարադատության իրականացման հետ կապված հարցերով, եւ ներառում էր մանրամասն ընթացակարգեր՝ անհարկի միջամտության դեպքերի մասին դատավորի կամ երրորդ կողմի կողմից հաղորդելու եւ դրանց ընթացք տալու համար: Օրենսգրքով նաեւ կարգապահական տույժեր էին նախատեսվում՝ պատժելու համար այն դատավորներին, որոնք միջամտում էին մյուս դատավորների կողմից արդարադատության իրականացմանը, եւ նրանց, ովքեր իրենց գործունեությանն անհարկի միջամտության դեպքերի մասին չէին հաղորդում: ԳՐԵԿՈ-ն նաեւ

ողջունել է արդարադատություն իրականացնելիս դատավորների գործունեությանն անհարկի միջամտության կանխման ուղղությամբ ձեռնարկված կանխարգելիչ միջոցառումները (իրազեկության բարձրացման եւ վերապատրաստումների տեսքով): Այնուամենայնիվ, ինչ վերաբերում է 2018 թվականի Դատական օրենսգրքով սահմանված կանոնների գործնական կիրառությանը, ապա այն պնդել է, որ հանձնարարականին ամբողջությամբ համապատասխանելու համար առավել շոշափելի արդյունքներ պետք է գրանցվեն: Սա մասնավորապես վերաբերում է ցածր ատյանի դատարանների դատավորների շրջանում տարածված այն գործելակերպին, երբ վերջիններս խորհրդակցում են ավելի բարձր ատյանի դատարանների դատավորների հետ՝ վախենալով, որ վճիռները կբեկանվեն, եւ դատավորները կարգապահական պատասխանատվության կենթարկվեն «անօրինական որոշումներ» ընդունելու համար: Թերեւս բավականաչափ ուշադրություն չի դարձվել նմանատիպ դեպքերին, ոչ էլ պատշաճ պատժամիջոցներ են կիրառվել այն դատավորների նկատմամբ, որոնք միջամտել են այլ դատավորների կողմից արդարադատության իրականացմանը, կամ նրանց նկատմամբ, ովքեր հաղորդում չեն ներկայացրել իրենց գործունեությանն անհարկի միջամտության վերաբերյալ, ինչպես հանձնարարականով է պահանջվում (տե՛ս Գնահատման զեկույցի 158-րդ պարբերությունը):

46. Իշխանություններն այժմ հայտնում են, որ Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի հրապարակումից ի վեր Արդարադատության նախարարություն չի ներկայացվել որեւէ դիմում, բողոք կամ խնդրագիր, որում բարձրացվում է այն հարցը, որ բարձր ատյանի դատարանների դատավորները միջամտում են ցածր ատյանի դատարանների դատավորների կողմից արդարադատության իրականացմանը: Համանման ձեռով, այս առնչությամբ Դատավորների ընդհանուր ժողովի էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովը չի հարուցել որեւէ կարգապահական վարույթ: Ավելին, այս Հանձնաժողովի վեց դատավորներից չորսն առաջին ատյանի դատավորներ են, եւ արձանագրվել են դեպքեր, երբ առաջին ատյանի դատավորների քվեարկության

արդյունքներով կարգապահական վարույթ է հարուցվել ավելի բարձր ատյանի դատավորների նկատմամբ: Ըստ իշխանությունների՝ դա վկայում է այն մասին, որ դատական համակարգում ցածր եւ բարձր ատյանի դատարանների դատավորների միջեւ առկա չէ որեւէ կաշկանդվածություն:

47. ԳՐԵԿՈ-ի կողմից հաշվի են առնվում տրամադրված տեղեկությունները: Այն վերահաստատում է իր դիրքորոշումը, որ 2018 թվականի դատական օրենսգրքով սահմանված կանոնների գործնական կիրառությանը վերաբերող հանձնարարականին ամբողջությամբ համապատասխանելու համար անհրաժեշտ է ներկայացնել առավել շոշափելի արդյունքներ: ԳՐԵԿՈ-ն մասնավորապես ակնկալում է, որ տեղեկություններ կտրամադրվեն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ գեկույցում նշված երկու գործերի ելքի մասին, որոնցով դատավորները դիմել են ԲԴԽ՝ իրենց գործունեությանն արտաքին միջամտության վերաբերյալ հայտնելու նպատակով:

48. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ ix հանձնարարականը մնում է մասամբ կատարված:

Հանձնարարական xi

49. ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է իրականացնել նպատակաուղղված քաղաքականություն՝ դատավորների գործունեությանն անհարկի միջամտությունը, դատական իշխանությունում շահերի բախումը եւ կոռուպցիան կանխարգելելու ուղղությամբ, ինչը ներառում է՝ i) բոլոր դատավորների համար պարբերական բնույթ կրող պարտադիր վերապատրաստումների անցկացում՝ էթիկայի եւ վարքագծի, դատական անաչառության եւ անկախության, ինչպես նաեւ շահերի բախումը եւ կոռուպցիան կանխարգելելու վերաբերյալ, որոնք պետք է կազմակերպվեն դատական իշխանության սերտ մասնակցությամբ, եւ ii) դատական համակարգում գաղտնի խորհրդարկության տրամադրում՝ դատավորների իրազեկության մակարդակը բարձրացնելու եւ (i) մասում նշված ոլորտների վերաբերյալ խորհրդարկություն տրամադրելու համար:

50. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ համաձայն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ *միջանկյալ* զեկույցի՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: ԳՐԵԿՈ-ն ողջունել է 2019 թվականին դատական համակարգի մեծ թվով դատավորների թեկնածուների եւ դատավորների համար կազմակերպված հերթական վերապատրաստման ծրագրում մասնագիտացված դասընթացների ներառումը, որոնցում շեշտը դրվել է դատավորների վարքագծի կանոնների եւ կոռուպցիայի կանխարգելման վրա: Հետեւաբար (i) մասին բավարար չափով անդրադարձ է կատարվել: (ii) մասի առնչությամբ ԳՐԵԿՈ-ն նշել է, որ էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովը (դատավորների կարգապահական հարցերով զբաղվող միակ մարմինը) դատավորների պահանջով դատավորի վարքագծի կանոնների խորհրդատվական բնույթի մեկնաբանություններ տալու լիազորություն այլեւս չունի: Այս զարգացումն արտացոլում է ԳՐԵԿՈ-ի այն չափանիշը, որ գերադասելի է՝ գաղտնի խորհրդատվություն տրամադրվի մի մարմնի կողմից, որը հեռու է բոլոր տեսակի կարգապահական մեխանիզմներից: Սակայն սպասելով հետագա բարեփոխումներին, մասնավորապես՝ չեզոք եւ իրավասու մարմնի ստեղծմանը, որը գաղտնի խորհրդատվություն կտրամադրի դատավորներին, ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացրել է, որ հանձնարարականի այս մասը մնում է չկատարված:

51. Իշխանությունները չեն հայտնում xi հանձնարարականի մասով հետագայում արձանագրված առաջընթացի մասին:

52. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ xi հանձնարարականը մնում է մասամբ կատարված:

Կոռուպցիայի կանխարգելումը դատախազների շրջանում

Հանձնարարական xv

53. ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է իրականացնել նպատակաուղղված քաղաքականություն՝ դատախազների գործունեությանն անհարկի միջամտությունը, ինչպես նաև դատախազական ծառայությունում շահերի բախումը եւ կոռուպցիան կանխարգելելու համար, ինչը ներառում է՝ i) բոլոր դատախազների համար պարբերական բնույթ կրող պարտադիր վերապատրաստումների անցկացում՝ էթիկայի եւ վարքագծի, անկողմնակալության ու անկախության, շահերի բախումը եւ կոռուպցիան կանխարգելելու վերաբերյալ, եւ ii) դատախազական ծառայությունում գաղտնի խորհրդատվության տրամադրում՝ (i) մասում նշված ոլորտների վերաբերյալ դատախազներին խորհրդատվություն տրամադրելու եւ նրանց իրազեկության մակարդակը բարձրացնելու նպատակով:

54. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ համաձայն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի՝ հանձնարարականի երկու մասերը կատարվել են մասամբ: ԳՐԵԿՈ-ն ողջունել է որոշ դատախազների եւ դատախազների թեկնածուների համար էթիկայի եւ կոռուպցիայի կանխարգելման վերաբերյալ վերապատրաստում կազմակերպելու հանգամանքը: Սակայն սա հավասարազոր չէր բոլոր դատախազների համար հանձնարարականով նախատեսվող մասնագիտական, պարտադիր եւ պարբերական վերապատրաստումներին: Թեեւ դատախազների համար խորհրդատվության մեխանիզմը հանվել էր կարգապահական հարցերով մարմնի գործառույթների շարքից, այս մեխանիզմի գործնական կիրառության միակ հայտնի օրինակի մասին արդեն տեղեկացվել է պարտավորությունների կատարման ընթացակարգի նախորդ փուլում: ԳՐԵԿՈՆ նշել է, որ հաշվետու ժամանակահատվածում այս մեխանիզմը «քնած» է մնացել:

55. Իշխանությունները նշում են, որ դատախազների՝ խորհրդատվության դիմելու իրավունքը երաշխավորված է օրենքով:⁶ Նրանք հայտնում են, որ

⁶ «Դատախազության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 57-րդ հոդված. դատախազը կարող է դիմել էթիկայի հանձնաժողով դատախազի վարքագծի կանոնների վերաբերյալ

2022 թվականին ձեռնարկվել են միջոցառումներ՝ էթիկայի հարցերով դատախազներին խորհրդատվություն տրամադրելու նպատակով 2018 թվականին ստեղծված էթիկայի հանձնաժողովի արդյունավետությունը բարձրացնելու համար եւ ապահովելու, որ դատախազները տեղեկացված լինեն դատախազական ծառայությունում գաղտնի խորհրդատվության տրամադրման հնարավորությունների մասին: Մասնավորապես Գլխավոր դատախազի հրամանով էթիկայի հանձնաժողովի կազմը փոփոխվել է: 2022 թվականի նոյեմբերին ստեղծվել է էթիկայի վերաբերյալ հարցերով խորհրդատվություն տրամադրելու նպատակով ենթակոմիտե, եւ դատախազներին էթիկայի հարցերով խորհրդատվություն տրամադրելու նպատակով նշանակվել են համապատասխան մասնագիտական որակավորում ունեցող երկու ստորադաս դատախազ: Գլխավոր դատախազի տեղակալը, որը էթիկայի հանձնաժողովի նախագահն է, որեւէ դերակատարում չունի այս ենթակոմիտեում, քանի որ նրա պաշտոնը կարող էր բացասաբար անդրադառնալ էթիկայի հանձնաժողով դիմում ներկայացնելու հանգամանքի վրա: Բացի այդ, դատախազության բոլոր քննչական բաժիններին հրահանգվել է ծանոթանալ ենթակոմիտեի գործառույթներին, ինչպես նաեւ դատախազների էթիկայի եւ վարքագծի կանոնների մեկնաբանությանը եւ կիրառությանն առնչվող հարցեր ծագելու դեպքում՝ դիմումի ներկայացման ընթացակարգին: Ձեռնարկված քայլերի արդյունքները, ըստ իշխանությունների, եղել են դրական, եւ էթիկայի վերաբերյալ խորհրդատվության տրամադրման երկու դիմում է ներկայացվել 2022 թվականին, այդ թվում՝ մեկը՝ ենթակոմիտեի ձեւավորումից հետո:

56. Առաջարկության (ii) մասի առնչությամբ իշխանությունները նշում են, որ բոլոր դատախազները, բացի գլխավոր դատախազից եւ նրա տեղակալներից, պարտավոր են ոչ պակաս, քան երկու տարին մեկ անցնել վերապատրաստում («Դատախազության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 51-րդ հոդված): Դատախազների ուսումնառության ծրագրում ներառված են

խորհրդատվական բնույթի մեկնաբանություններ ստանալու խնդրանքով:

«Դատախազի վարքագծի կանոնները» եւ «Հանրային ծառայությունում կոռուպցիայի դեմ պայքարի արդի հարցերը» թեմայով դասընթացներ, որոնք պարտադիր են բոլոր դատախազների համար: Ավելին, դատախազի բոլոր թեկնածուները, բացառությամբ այն թեկնածուների, որոնք ունեն դատավորի, դատախազի, քննիչի կամ իրավաբանի պաշտոնում առնվազն երեք տարվա մասնագիտական աշխատանքի ստաժ, պետք է Արդարադատության ակադեմիայում անցնեն պարտադիր վերապատրաստում, որը եւս ներառում է վերոնշյալ երկու դասընթացները («Դատախազության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 38-րդ հոդված): Իշխանությունները հայտնում են, որ 2021 թվականին վերապատրաստում է անցել 72 դատախազ, 2022 թվականին՝ 77⁷, եւ նախատեսվում է, որ 2023 թվականին վերապատրաստում կանցնի 76 դատախազ: Ավելին, 2022 թվականի մայիսին Հայաստանի արդարադատության ակադեմիայի հետ համագործակցությամբ մեկնարկել է Եվրոպայի խորհրդի «HELP» առցանց դասընթացը՝ «Էթիկան դատավորների, դատախազների եւ փաստաբանների համար» թեմայով: Մի քանի դատախազներ, ըստ տեղեկությունների, արդեն իսկ մասնակցել են դասընթացին:

57. ԳՐԵԿՈ-ն գոհունակությամբ նշում է, որ 2022 թվականին ձեռնարկվել են միջոցառումներ՝ դատախազների համար խորհրդատվության մեխանիզմի արդյունավետությունը բարձրացնելու ուղղությամբ, մասնավորապես՝ ստեղծելով էթիկայի վերաբերյալ հարցերով խորհրդատվություն տրամադրելու նպատակով ենթակոմիտե, որում երկու ստորադաս դատախազներ լիազորված են էթիկայի վերաբերյալ հարցերով դատախազներին տրամադրելու խորհրդատվություն, եւ հրահանգելով Դատախազության քննչական բաժիններին ծանոթանալ ենթակոմիտեի գործառույթներին եւ դատախազների էթիկայի եւ վարքագծի կանոնների մեկնաբանությանը եւ կիրառությանն առնչվող հարցեր ծագելու

⁷ Վերապատրաստումներն իրականացվել են 2022 թվականի ապրիլ-մայիս եւ սեպտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին եւ ներառել են հետեւյալ թեմաները. «Հանրային ծառայությունում կոռուպցիայի դեմ պայքարի արդի հարցերը» (շաբաթական 6 ժամ) եւ «Դատախազի վարքագծի կանոնները» (շաբաթական 10 ժամ):

դեպքում՝ դիմումի ներկայացման ընթացակարգին: Դրանք դրական քայլեր են: ԳՐԵԿՈ-ն, այնուհանդերձ, խրախուսում է իշխանություններին իրեն տեղեկացնել իրազեկության բարձրացման պլանավորված հետագա գործողությունների մասին՝ համակարգի՝ լրիվ ծավալով օգտագործումն ապահովելու համար, օրինակ՝ այդ նպատակով ստեղծելով ենթակոմիտեի կայք:

58. Առաջարկության (ii) մասի առնչությամբ ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ պարբերաբար անցկացվել են վերապատրաստումներ մինչև ծառայության անցնելը եւ դրանից հետո, եւ որ նախատեսվում են հետագա վերապատրաստման դասընթացներ: Այն ողջունում է, որ բոլոր դատախազների համար պարտադիր է երկու դասընթաց՝ դատախազների վարքագծի կանոնների եւ կոռուպցիայի կանխարգելման թեմայով, եւ խրախուսում է իշխանություններին պարբերաբար անցկացնել այդպիսի վերապատրաստումներ: Նկատի ունենալով վերոնշյալը՝ ԳՐԵԿՈ-ն համարում է, որ հանձնարարականի երկու մասերն էլ կատարված են:

59. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ xv հանձնարարականը կատարվել է քավարար չափով:

Բոլոր կատեգորիաների անձանց առնչությամբ

Հանձնարարական xvi

60. ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է հետագայում մշակել պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների կողմից նվերներ ընդունելու նկատմամբ կիրառվող կանոններն այնպես, որ հնարավոր լինի տալ այնպիսի հստակ սահմանումներ, որոնք կընդգրկեն ցանկացած օգուտ, այդ թվում՝ բնափրային օգուտներն ու փոխկապակցված անձանց տրամադրվող օգուտները, ներմուծել ստացված նվերների մասին վերահսկողություն իրականացնող համապատասխան մարմին հայտնելու պահանջ, իսկ դատավորներին առնչվող հատուկ դեպքում նվազեցնել գործող այն շեմերը, որոնց դեպքում պահանջվում է հայտնել նվերների մասին:

61. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ համաձայն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ *միջանկյալ* զեկույցի՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: ԳՐԵԿՈ-ն ողջունել է «Հանրային ծառայության մասին» նոր օրենքում եւ նոր Դատական օրենսգրքում նվերներ ընդունելու վերաբերյալ համապարփակ դրույթներ ներառելու փաստը: Նոր իրավական շրջանակով, որպես կանոն, հիմնականում արգելվում էր նվեր ընդունելը, նշված էր, թե որոնք էին համարվում թույլատրելի նվերներ, եւ սահմանված էին հաղորդման եւ գրանցման ընթացակարգերը: ԳՐԵԿՈ-ն նշել է, որ թեեւ «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ Դատական օրենսգրքում դեռեւս բազմաթիվ անորոշ ձեակերպումներ կան թույլատրելի նվերների սահմանման մասով, դրանց մեծ մասի դեպքում իրավիճակը բարելավել է, քանի որ կա պահանջ հայտնելու այդպիսի նվերների մասին, եթե դրանք իրենց արժեքով գերազանցում են սահմանված շեմը (այսինքն՝ 95 եվրո՝ պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների կողմից ստացված յուրաքանչյուր նվերի համար, եւ 385 եվրո՝ դատավորների կողմից նույն անձից, բացառությամբ մերձավոր ազգականի, օրացուցային տարում ստացված նվերների համար): ԳՐԵԿՈ-ն ուրախ էր նաեւ, որ հայտնելու համար սահմանային արժեքները զգալիորեն նվազել են: Սակայն որոշ նվերների եւ հյուրասիրության մասին հայտնելու կարիք չկար, ինչն անհանգստության պատճառ է: Թույլատրելի նվերները հաշվառելու ընթացակարգը դեռեւս նախապատրաստական փուլում էր (տե՛ս նաեւ վերելում՝ iv հանձնարարականը): Ի վերջո, Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՀ) (պատգամավորների եւ դատախազների մասով) եւ էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովի (դատավորների մասով) կողմից նվերների հետ կապված կանոնների մեկնաբանման եւ կիրարկման վերաբերյալ տեղեկությունները դեռ պետք է ներկայացվեն:

62. Իշխանություններն այժմ հայտնում են, որ 2022 թվականի դեկտեմբերի 7-ին Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են «Հանրային ծառայության մասին» օրենքում եւ հարակից օրենքներում կատարված

փոփոխությունները: Օրենքով սահմանվում են նվերների վերաբերյալ միասնական կարգավորումներ հանրային պաշտոն զբաղեցնող բոլոր անձանց, այդ թվում՝ պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների համար: Համաձայն Օրենքի 29-րդ հոդվածի՝ հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձինք չպետք է իրենց պաշտոնեական պարտականությունների իրականացման հետ կապված նվերներ ընդունեն կամ դրանք հետագայում ընդունելու համաձայնություն հայտնեն: «Նվեր» հասկացությունը ենթադրում է ցանկացած գույքային առավելություն, այդ թվում՝ ներված պահանջ, անհատույց կամ ակնհայտ անհամարժեք ցածր գնով պահանջի զիջում, անհատույց հանձնված կամ ակնհայտ անհամարժեք ցածր գնով վաճառված գույք, անհատույց կամ անհամարժեք ցածր գնով մատուցված ծառայություն կամ կատարված աշխատանք, ինչպես նաեւ արտոնյալ փոխառություն, դրամական միջոցներ (կանխիկ, անկանխիկ կամ որեւէ այլ ձեւով արտահայտված), կրիպտոարժույթ, ուրիշի գույքի անհատույց օգտագործում եւ այլ գործողություններ, որոնց հետեւանքով անձն ստանում է օգուտ կամ առավելություն, եւ որը տրամադրվում է՝ պայմանավորված անձի (այդ թվում՝ փոխկապակցված անձի)՝ պաշտոն զբաղեցնելու հանգամանքով: Հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց, սակայն, թույլատրվում է ընդունել Օրենքում նշված կոնկրետ կատեգորիաների նվերներ⁸: Եթե այդ նվերի արժեքը գերազանցում է 60 000 ՀՀ դրամը (146 եվրո), ապա այն համարվում է պետական կամ համայնքային սեփականություն:

63. Իշխանություններն ավելացնում են, որ ստեղծվել է խորհրդատվական կարծիքի տրամադրման ընթացակարգ. եթե հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձը ստանում է նվեր, որը կարող է ողջամտորեն ընկալվել որպես նրա պաշտոնեական

⁸. Այսինքն՝ պետական կամ պաշտոնական այցերի կամ միջոցառումների, ինչպես նաեւ աշխատանքային այցերի, գործուղումների ժամանակ տրվող նվերները կամ կազմակերպվող հյուրասիրությունը. ծառայողական օգտագործման նպատակով անվճար տրամադրվող նյութերը. կրթաթոշակը, դրամաշնորհը կամ նպաստը՝ տրված հրապարակային մրցույթի արդյունքով՝ մյուս դիմորդների նկատմամբ կիրառված նույն պայմաններով եւ նույն չափանիշներով կամ թափանցիկ այլ գործընթացի հետեւանքով. օտարերկրյա պետությունների կամ միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրվող արարողակարգային նվերները: Թույլատրելի նվերների ցանկից հանվել է «Հրապարակային միջոցառումների ժամանակ սովորաբար տրվող նվերներ» հասկացությունը:

պարտականությունների իրականացման առնչությամբ տրված, նա պետք է անմիջապես, սակայն ոչ ուշ, քան հնգօրյա ժամկետում, տեղեկացնի Էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովին (դատավորների դեպքում), Էթիկայի հանձնաժողովին (դատախազների դեպքում) կամ ԿԿՀ-ին (պատգամավորների դեպքում)՝ տասնհինգօրյա ժամկետում իրավիճակի հանգուցալուծմանն ուղղված գործողությունների վերաբերյալ խորհրդատվական կարծիք ստանալու նպատակով: Եթե նվերը չի համարվում թույլատրելի, ապա այն պետք է վերադարձվի, կամ վճարվի համարժեք փոխհատուցում, կամ հանձնվի պետությանը: Նույն ընացակարգը գործում է ընտանիքի անդամների կամ հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձի հետ փոխկապակցված անձի համար: Ավելին, հանրային պաշտոն զբաղեցնող բոլոր անձանցից այժմ պահանջվում է հաշվառել թույլատրելի համարվող նվերները, եթե դրանց արժեքը գերազանցում է սահմանված սահմանային արժեքը՝ 40 000 ՀՀ դրամը (մոտ 98 եվրո): Ստեղծվել է նաեւ ԿԿՀ-ի կողմից վերահսկվող՝ նվերների հաշվառման ընթացակարգ: Ի վերջո, վերոնշյալ կանոնները խախտելու համար նախատեսվում են պատժամիջոցներ. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 166.1 հոդվածով նախատեսվում է տուգանքի նշանակում՝ թույլատրելի չհամարվող նվերների ընդունման, նվերի ստացման մասին չհայտնելու կամ այն չհաշվառելու դեպքում: Իշխանությունները նաեւ նշում են, որ համաձայն Օրենքի՝ ԿԿՀ-ն պետք է սահմանի նվերների հաշվառման, հանձնման եւ գնահատման եւ նվերների հաշվառման մատյանը վարելու կարգերը, ինչպես նաեւ խորհրդատվական կարծիքների տրամադրման մեթոդաբանությունը: Այս բոլոր հարցերի վերաբերյալ ԿԿՀ-ն պետք է կայացնի որոշում մինչեւ 2023 թվականի հուլիսը: ԿԿՀ-ն նաեւ մշակում է այն հարթակի տեխնիկական առաջադրանքները, որը հնարավորություն կընձեռի ԿԿՀ-ին հսկողություն իրականացնելու նվերների հաշվառման գործընթացի նկատմամբ: Այս հարթակը պետք է ստեղծվի ոչ ուշ, քան մինչեւ 2023 թվականի ավարտը:

64. ԳՐԵԿՈ-ի կողմից հաշվի է առնվում այն հանգամանքը, որ «Հանրային

ծառայության մասին» օրենքում եւ հարակից օրենքներում կատարված փոփոխությունները Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են 2022 թվականի դեկտեմբերի 7-ին: ԳՐԵԿՈ-ն գոհացուցիչ է համարում այն փաստը, որ նվերներին վերաբերող միասնական կանոնները գործում են պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների համար, եւ որ «նվեր» եւ «հյուրասիրություն» հասկացությունները պարզաբանվել են եւ ներառում են ցանկացած օգուտ, ներառյալ՝ բնաիրային օգուտներն ու փոխկապակցված անձանց տրամադրվող օգուտները, ինչպես պահանջվում է հանձնարարականով: Այն նաեւ նշում է, որ հանրային պաշտոն զբաղեցնող բոլոր անձինք, այդ թվում՝ պատգամավորները, դատավորները եւ դատախազները պետք է հաշվառեն թույլատրելի համարվող նվերները, եթե դրանց արժեքը գերազանցում է սահմանված սահմանային արժեքը՝ 40 000 ՀՀ դրամը (մոտ 98 եվրո), եւ որ այդ առնչությամբ սահմանվել է խորհրդատվական կարծիքի տրամադրման կարգ: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հաշվառման եւ խորհրդատվության համակարգը դեռեւս չի գործարկվել՝ հանձնարարականը չի կարող համարվել ամբողջությամբ կատարված:

65. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ xvi հանձնարարականը կատարվել է մասամբ:

Հանձնարարական xviii

66. *ԳՐԵԿՈ-ն առաջարկել է ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների նկատմամբ կիրառվող՝ գույքի հայտարարագրման վերաբերյալ կանոնների արդյունավետ հսկողությունը եւ կատարման ապահովումը՝ մասնավորապես ամրապնդելով Բարձրաստիճանի պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի գործունեության անկախությունը՝ դրան վերապահելով ներկայացված հայտարարագրերը մանրակրկիտ ստուգելու, խախտումների դեպքերն ուսումնասիրելու, վարույթ հարուցելու եւ կանոնների խախտման դեպքում արդյունավետ, համաչափ եւ փարհամոզիչ պատասխանատվության միջոցներ*

կիրառելու հստակ մանդատ, լիազորություն եւ բավարար ռեսուրսներ:

67. ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ համաձայն Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցի՝ այս հանձնարարականը կատարվել է մասամբ: ԳՐԵԿՈ-ն նշել է, որ ինչ վերաբերում է համակարգի ինստիտուցիոնալ ներդրմանը, ապա Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՀ) անդամների նշանակման գործընթացում մրցութային խորհրդի ձեւավորում նախատեսող նոր կանոնները գործելու են միայն ԿԿՀ-ի հետագա ձեւավորման գործընթացի համար: Հանձնաժողովի հինգ անդամից չորսը ընտրվել են նախկին կանոններով, որոնք քննադատության են ենթարկվել Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ երկրորդ զեկույցում: ԿԿՀ-ի գործունեության անկախության ամրապնդմանն ուղղված դրական միջոցառումը դեռեւս ցանկալի արդյունք չէր տվել: Ինչ վերաբերում է գույքի հայտարարագրերի ստուգմանը, ապա ԳՐԵԿՈ-ն նշել է, որ 2020 թվականի մարտից ի վեր էական փոփոխություններ են կատարվել շահերի եւ գույքի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարկման համակարգում, որին զուգահեռ էապես ընդլայնվել է ԿԿՀ-ի գործառույթների շրջանակը: Սակայն ԿԿՀ-ի ռեսուրսների՝ համապատասխան ավելացման հանգամանքի վերաբերյալ որեւէ տեղեկություն չի հաղորդվել: Ընդհանուր առմամբ ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացրել է, որ միջոցառումների ուղղվածությունը ճիշտ է եղել, սակայն համակարգը դեռեւս համեմատաբար նոր է, եւ ավելի շատ ժամանակ է անհրաժեշտ, որպեսզի արձանագրվեն հավաստի արդյունքներ:

68. Իշխանություններն այժմ հայտնում են, որ ԿԿՀ-ն ներկայումս բաղկացած է չորս անդամից, որոնցից մեկն ընտրվել է 2021 թվականին սահմանված կանոնների համաձայն, այսինքն՝ համապատասխանաբար Կառավարության, Ազգային ժողովի, Բարձրագույն դատական խորհրդի, Մարդու իրավունքների պաշտպանի եւ Փաստաբանների պալատի կողմից նշանակված հինգ անդամից բաղկացած մրցութային խորհրդի կողմից: Մեկ պաշտոն թափուր է մնացել, եւ հայտարարվել է մրցույթ⁹: Իշխանություններն ընդգծում են, որ այդ իսկ պատճառով

⁹ ԿԿՀ-ի անդամի պաշտոնում թեկնածուի ընտրության համար մրցութային խորհուրդ ձեւավորելու

ներդրվել են համապատասխան մրցութային ընթացակարգեր եւ կկիրառվեն հետագա յուրաքանչյուր թափուր պաշտոնի համար: Քանի որ երեք անդամների պաշտոնավարման ժամկետը լրանալու է 2023 թվականի նոյեմբերին, ԿԿՀ-ի բոլոր անդամները շուտով կընտրվեն նոր կարգավորումների համաձայն: Ինչ վերաբերում է ԿԿՀ-ի ռեսուրսներին, ապա ԿԿՀ-ի աշխատակիցների թիվը շարունակաբար ավելացվում է: Ներկա պահին այդ թիվը կազմում է 57՝ ԿԿՀ-ի ստեղծման պահին 40-ի համեմատ: Վարչապետի գրասենյակ է ներկայացվել պաշտոնների թիվը ութով ավելացնելու հարցում, որի դեպքում աշխատակիցների թիվը կդառնա 65: Բացի այդ, 2023 թվականի փետրվարի 1-ին գործարկվել է հայտարարագրման նոր թվային համակարգ: Դրանով ապահովվում է տարբեր պետական մարմինների հարթակների փոխգործակցությունը, եւ այդպիսով դյուրացվում է հայտարարագրեր լրացնելու եւ ստուգելու գործընթացը: Հաշվետու ժամանակահատվածում նաեւ ընդլայնվել է ԿԿՀ-ի՝ հայտարարագրերի վերլուծության գործընթացում տվյալների հավաքման եւ օգտագործման գործառութային լիազորությունների շրջանակը: Մասնավորապես ԿԿՀ-ն լիազորված է պետական եւ ոչ պետական մարմիններից ստանալու տվյալներ, եւ նրան հասանելի են տվյալների մի շարք պետական շտեմարաններ: Ներկայացված հայտարարագրերի ստուգման ընթացքում ԿԿՀ-ն կարող է դիմել օպերատիվ հետախուզական միջոցառումներ իրականացնող մարմիններ (Ազգային անվտանգության ծառայություն, Հակակոռուպցիոն կոմիտե)՝ հայտարարագրողների կողմից գույքի փաստացի տնօրինումը ստուգելու համար: ԿԿՀ-ն կարող է նաեւ օգտագործել մամուլում հրապարակված նյութերը եւ բաց ինտերնետային աղբյուրներից քաղաքացիներից ստացվող տեղեկությունները: 2022 թվականին այս հիմքով ԿԿՀ-ն ստուգել է 130 դատավորի եւ դատավորի թեկնածուների, 92 դատախազի եւ Ազգային ժողովի 17 անդամի հայտարարագրեր:

69. Իշխանությունները նաեւ նշում են, որ 2022 թվականին ԿԿՀ-ն

ներկայացված հայտարարագրերի առնչությամբ հարուցել է 118 վարույթ՝ նախորդ տարվա 42 վարույթի համեմատ, այդ թվում՝ 15 վարույթ՝ դատավորների եւ երեքը՝ պատգամավորների նկատմամբ: 11 վարույթի արդյունքում կիրառվել են վարչական պատժամիջոցներ. 10 գործով (ութե գործով՝ հայտարարագրերում սխալ կամ թերի տվյալներ ներկայացնելու համար, երկու գործով՝ հայտարարագիր չներկայացնելու համար) նշանակվել է 200,000 ՀՀ դրամի չափով տուգանք (մոտ 490 եվրո), եւ նախազգուշացում է սահմանվել մեկ գործով՝ հայտարարագիր լրացնելու կարգի պահանջները խախտելու համար: Հինգ գործով վարույթի նյութերը ներկայացվել են Գլխավոր դատախազություն՝ համապատասխան հայտարարագրերը ԿԿՀ դիտավորությամբ չներկայացվելու ենթադրյալ հանցագործության առնչությամբ: Ի վերջո, իշխանությունները հայտնում են, որ 2022 թվականին ԿԿՀ-ն դատավորների նկատմամբ հարուցել է 15 կարգապահական վարույթ: Մեկ գործով ԿԿՀ-ն գտել է, որ տեղի է ունեցել հայտարարագրի բովանդակությանը ներկայացվող պահանջների խախտում, քանի որ հայտարարագրում ներկայացվել են հայտարարատուին պատկանող անշարժ գույքի մի շարք օբյեկտների վերաբերյալ թերի տվյալներ, եւ միջնորդություն է ներկայացրել Բարձրագույն Դատական խորհուրդ՝ կարգապահական պատասխանատվության հարցը լուծելու համար:

70. ԳՐԵԿՈ-ն հաստատում է այս հանձնարարականի կատարման ուղղությամբ գրանցված առաջընթացը: ԿԿՀ-ը այժմ ունի պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների կողմից ներկայացված գույքի հայտարարագրերը մանրակրկիտ ստուգելու հստակ մանդատ եւ լիազորություն: Չնայած այն հանգամանքին, որ մինչ այժմ հսկողություն է իրականացվել միայն մի քանի պատգամավորի հայտարարագրերի նկատմամբ, ԳՐԵԿՈ-ն ընդունում է, որ գործընթացը շարունակական է: ԳՐԵԿՈ-ը նաեւ նշում է, որ Եվրոպայի խորհուրդը աջակցություն է տրամադրել ԿԿՀ-ին՝ հայտարարագրերի ստուգման մեթոդաբանության մշակման եւ իրականացման հարցում¹⁰: Կազմվել է մի քանի

¹⁰ Տե՛ս «Հայաստանի կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի աշխատակիցները կատարելագործել են հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց գույքի եւ շահերի հայտարարագրերի վերլուծություն իրականացնելու իրենց հմտությունները» [Armenian Corruption Prevention Commission staff better equipped to analyse public officials' asset and interest declaration]:

առանցքային փաստաթուղթ՝ հայտարարագրերում առկա ֆինանսական խախտումները հայտնաբերելու հարցում ԿԿՀ-ին օգնելու նպատակով: Նաև գործարկվել է հայտարարագրման նոր թվային համակարգ, եւ այն պետք է դյուրացնի խախտումների քննությունը: Դրանք ողջունելի զարգացումներ են: Ավելին, ավելացել է ԿԿՀ-ի աշխատակիցների թիվը: Ի վերջո, ԿԿՀ-ն հարուցել է մի շարք վարույթներ եւ սահմանել է պատժամիջոցներ հայտարարագիր չներկայացնելու կամ թերի կամ կեղծ հայտարարագիր ներկայացնելու հիմքով: Հետեաբար ԳՐԵԿՈ-ն գոհացուցիչ է համարում, որ գույքի հայտարարագրման վերաբերյալ կանոններն արդյունավետորեն հսկվում են, եւ ապահովվում է դրանց կատարումը:

71. Ինչ վերաբերում է ԿԿՀ-ի գործունեության անկախությանը, ապա ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ գործնականում կիրառվում են ԿԿՀ-ի անդամների նշանակման գործընթացում մրցութային խորհրդի ձեւավորման նոր կանոնները: Մեկ անդամ արդեն իսկ նշանակվել է այս կանոնների սահմանումից հետո, ընթացակարգը շարունակվում է մեկ այլ անդամի համար, եւ քանի որ 2023 թվականի նոյեմբերին ավարտվելու է նրանց մանդատը, մնացած երեք անդամները եւս շուտով կընտրվեն նոր կանոններով, որոնք դրական են գնահատվել Պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ միջանկյալ զեկույցում: ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ ԿԿՀ-ի անկախությունն առանցքային է համակարգի նկատմամբ հանրային վստահության ապահովման հարցում: Չնայած հանձնարարականը կատարվել է, իշխանությունները հավանաբար կցանկանան ԳՐԵԿՈ-ին տեղեկացնել այս ոլորտում տեղի ունեցող հետագա զարգացումների մասին:

72. ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ xviii հանձնարարականին անդրադարձ է կատարվել բավարար չափով:

III. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

73. **Նկատի ունենալով վերոնշյալը՝ ԳՐԵԿՈ-ն եզրակացնում է, որ Հայաստանը որոշ քայլեր ձեռնարկել է Գնահատման չորրորդ փուլի չկատարված հանձնարարականներին համապատասխանելու համար: Գնահատման չորրորդ փուլի զեկույցում ամփոփված տասնութ հանձնարարականներից ինն այժմ կատարվել է բավարար չափով, կամ դրանց անդրադարձ է կատարվել բավարար չափով: Ինը հանձնարարականները կատարվել են մասամբ:**

74. Ավելի կոնկրետ՝ v, vi, x, xii, xiii, xiv, xv, xvii եւ xviii հանձնարարականները կատարվել են բավարար չափով, կամ դրանց անդրադարձ է կատարվել բավարար չափով, իսկ i-iv, vii-ix, xi եւ xvi հանձնարարականները կատարվել են մասամբ:

75. Պատգամավորների մասով թերեւս նկատվում է որոշ առաջընթաց: Օրենքի մշակման գործընթացում հանրային քննարկումների անցկացումը դարձել է պարտադիր՝ Կառավարության կողմից առաջարկված օրենքների նախագծերի համար: Մշակվել է պատգամավորների համար էթիկայի կանոնագրքի նախագիծ եւ Ազգային ժողովի կանոնակարգի փոփոխությունների նախագիծ՝ նպատակ ունենալով ստեղծել պատգամավորների կողմից էթիկայի կանոններին հետեւելու վերահսկողության մեխանիզմ, սակայն դեռեւս չի ներկայացվել ԳՐԵԿՈ-ին քննարկման համար: Պատգամավորների կողմնակի գործունեության նկատմամբ վերահսկողությունը դեռեւս չի հանգեցրել շոշափելի արդյունքների:

76. Ինչ վերաբերում է դատական մարմիններին, ապա Արդարադատության նախարարը դեռեւս դերակատարություն ունի դատավորներին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու ընթացակարգերում: Սակայն Դատաիրավական բարեփոխումների 2022-2026 թվականների ռազմավարության գործողությունների ծրագրով նախատեսվում է Դատավորների ընդհանուր ժողովի էթիկայի եւ կարգապահական հարցերի հանձնաժողովում ոչ դատավոր անդամների ձայների կշռի վերանայում: Դատավորների նշանակման եւ առաջխաղացման մասին որոշումների համար նախատեսվել են պատշաճ բողոքարկման մեխանիզմներ: Պաշտոնից ազատման որոշումների համար

«Դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի նոր փոփոխությունների նախագծով առաջարկվում է ներդնել Բարձրագույն դատական խորհրդի որոշումների բողոքարկման մեխանիզմ, սակայն դրանք դեռևս պետք է ենթարկվեն լրամշակման: Դատախազների համար ներքին խորհրդատվության մեխանիզմի արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ ձեռնարկվել են միջոցառումներ, եւ անցկացվել են էթիկայի հարցերով կանոնավոր վերապատրաստումներ: ԳՐԵԿՈ-ն ողջունում է բոլոր դատախազների համար դատախազների վարքագծի կանոնների եւ կոռուպցիայի կանխարգելման թեմաներով երկու դասընթացների պարտադիր լինելու հանգամանքը:

77. Ի վերջո, սահմանվել են նվերներ ընդունելու մասին համապարփակ դրույթներ եւ հանրային պաշտոն զբաղեցնող բոլոր անձանց համար մշակվել է թույլատրելի նվերների հաշվառման կարգ, սակայն այն դեռևս չի գործում: ԳՐԵԿՈ-ն նաեւ գոհացուցիչ է համարում, որ պատգամավորների, դատավորների եւ դատախազների գույքի հայտարարագրերի վերաբերյալ կանոններն այժմ արդյունավետորեն հսկվում են, եւ ապահովվում է դրանց կատարումը:

78. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ ԳՐԵԿՈ-ն նշում է, որ հանձնարարականներին համապատասխանության ներկայիս մակարդակը Կանոնակարգի խմբագրված 31-րդ հոդվածի 8.3 կետի իմաստով այլևս չի համարվում «համընդհանուր անբավարար»: Հետեւաբար ԳՐԵԿՈ-ն որոշում է այլևս չկիրառել 32-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է Գնահատման զեկույցում ներառված՝ հանձնարարականներին համապատասխանությունը չապահոված անդամներին:

79. Ի կիրառումն Կանոնակարգի 31-րդ հոդվածի 8.2 կետի՝ ԳՐԵԿՈ-ն խնդրում է Հայաստանի պատվիրակության ղեկավարին չկատարված (այն է՝ i-iv, vii-ix, xi եւ xvi հանձնարարականները) հանձնարարականների իրականացման գործընթացում ձեռնարկված միջոցառումների վերաբերյալ ներկայացնել զեկույց ոչ ուշ, քան մինչեւ 2024 թվականի մարտի 31-ը:

80. Ի վերջո, ԳՐԵԿՈ-ն կոչ է անում Հայաստանի իշխանություններին հնարավորինս շուտ թույլատրել զեկույցի հրապարակումը, այն թարգմանել

պետական լեզվով եւ այդ թարգմանությունը հանրության համար հասանելի դարձնել: